

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ГРОМАД ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ (НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА 2021 РІК)

STATE FINANCIAL SUPPORT TO THE COMMUNITY AS A TOOL TO STIMULATE LOCAL DEVELOPMENT (ON THE EXAMPLE OF THE STATE BUDGET OF UKRAINE 2021)

У статті розглядаються окремі інструменти державної фінансової підтримки розвитку територіальних громад. Зазначено, що вітчизняна нормативно-правова база формування, реалізації та моніторингу державної регіональної політики є належно розробленою та систематизованою. Політика місцевого розвитку, яка є складовою частиною політики регіонального розвитку, має свої особливості у процесах формування та реалізації, оскільки варіативність економічних, інституційних та демографічних показників територіальних громад досить широка по всій Україні. Держава докладає певних зусиль як у нормативному, так і у фінансовому й інституційному забезпеченні місцевого розвитку, проте науково-практичне вивчення цих процесів та надання рекомендацій із науково-методологічного погляду є недостатнім.

Тому у статті запропоновано проаналізувати фінансові інструменти державної підтримки формування та реалізації політики місцевого/регіонального розвитку. Одним із найважливіших інструментів стимулювання такого розвитку є надання трансфертів із державного бюджету місцевим бюджетам, а також трансферти між місцевими бюджетами різних рівнів та підпорядкування. Вказується, що з більш як 30 субвенцій та дотацій, передбачених Бюджетним кодексом України та відповідною законодавчо-нормативною базою, тільки приблизно половину можна віднести до таких, що стимулюють розвиток територіальних громад та сприяють інституційному зростанню різних сфер управління на місцях.

У статті проведено аналіз наповнення цих дотацій та субвенцій у Державному бюджеті 2021 року, а також для кожної субвенції надається посилання на нормативно-правовий акт, яким регулюються надання й умови використання цих коштів. Це дасть можливість зацікавленим особам швидко орієнтуватися в нормативно-правовому забезпеченні цієї сфери.

Окремо зазначається роль Державного фонду регіонального розвитку та субвенції з державного бюджету на розвиток інфраструктури територіальних громад як інструментів державної фінансової підтримки процесів розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Подальші пошуки планується зосередити на вивченні особливостей трансфертного обміну між територіальними громадами на базі договорів про міжмуніципальне співробітництво й утримання майна спільної власності територіальних громад. Також цікавим буде аналіз кореляції використання фінансової допомоги громадам, ніх їх успіхів у розвитку території.

Ключові слова: державна регіональна політика, політика місцевого розвитку, фінан-

сові інструменти стимулювання розвитку, трансферти та субвенції, економічне зростання територіальних громад.

The article considers some instruments of state financial support for the development of territorial communities. It is noted that the current legal framework for the formation, implementation and monitoring of state regional policy is sufficiently developed and systematized. Local development policy, which is a component of regional development policy, has its own peculiarities in the processes of formation and implementation, as the variability of economic, institutional and demographic indicators of territorial communities is quite wide throughout Ukraine. The state makes some efforts in the regulatory, financial and institutional support of local development, but the scientific and practical study of these processes and the provision of recommendations from a scientific and methodological point of view is insufficient.

Therefore, the article proposes to analyze the financial instruments of state support for the formation and implementation of local / regional development policy. One of the most important tools to stimulate development is the provision of transfers from the state budget to local budgets, as well as transfers between local budgets of different levels and subordination. It is indicated that out of more than 30 transfers provided by the Budget Code of Ukraine and the relevant legal framework, only about half can be attributed to those that stimulate the development of local communities and contribute to the institutional growth of various areas of local governance.

The article analyzes the content of these transfers in the State Budget of 2021, and for each subvention provides a reference to the legal act governing the provision and conditions of use of these funds. This will allow stakeholders to quickly navigate in the regulatory support of this area.

The role of the State Fund for Regional Development and subventions from the state budget for the development of the infrastructure of territorial communities as instruments of state financial support for the development of administrative-territorial units is noted separately. Further research is planned to focus on the study of the peculiarities of transfer exchange between territorial communities on the basis of agreements on inter-municipal cooperation and maintenance of property of common property of territorial communities. It will also be interesting to analyze the correlation between the use of financial assistance by communities and their success in territorial development.

Key words: state regional policy, local development policy, financial instruments to stimulate development, transfers and subventions, economic growth of territorial communities.

УДК 351.72:336
DOI <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2021.21.7>

Дурман М.О.

к. техн. н., доцент,
професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонський національний технічний університет

Постановка проблеми в загальному вигляді. У процесі розгляду проблем розроблення та запровадження державної регіональної політики органами державної влади й органами місцевого самоврядування варто зауважити, що є багато чинників, що впливають на ці процеси. Одним із чинників є законодавчо-нормативна база, а також такий її напрям, як нормативно-організаційна підтримка процесів розвитку територіальних громад. В Україні вже існує досить розвинена база правового й інституційного забезпечення розроблення, упровадження та моніторингу регіональної політики та політики розвитку територій на основі системного підходу та застосування стратегій місцевого економічного розвитку, як зазначається, наприклад, у [1]. Проте в останній рік, у зв'язку із ситуацією на міжнародній арені та пандемією COVID-19, запровадження регіональної політики залишається слабореалізованим. Унаслідок цього немає необхідного впливу держави на формування умов для активного розвитку територіальних громад [2].

Варто зауважити, що однією з головних тенденцій державної регіональної політики є сприяння розвитку територій через використання різних методів та різноманітного інструментарію. Ця тенденція передбачає, з одного боку, обмеження адміністративно-бюрократичного тиску (неефективних регулювань) із боку органів державної влади на діяльність органів місцевого самоврядування та розвиток територіальних громад, з іншого боку, має сприяти мінімізації суспільних витрат і ефективному використанню бюджетних коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями розроблення та впровадження державної регіональної політики і різними аспектами розвитку територіальних громад цікавилися Т. Барановська [3], В. Круговий та Б. Щукін [4], В. Куйбіда [5], С. Шульц [6] та інші. Вплив фінансових і організаційних інструментів на розвиток територіальних громад вивчали Н. Бахур і О. Шевченко [7], Л. Горошкова та В. Волков [8], М. Дурман [9], А. Руснак та Л. Алещенко [10], А. Ткачук [11] та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на проробленість тематики формування та реалізації державної регіональної політики, розвитку територіальних громад та фінансової підтримки такого розвитку, визначення нормативно-правових і організаційних чинників, що впливають на ці процеси, на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, є недостатнім.

Мета статті – вивчення нормативно-правових і організаційних механізмів та інструментів фінансової підтримки громад для стимулювання їхнього розвитку.

Виклад основного матеріалу. Основною положенням спеціальним законодавчим актом, що регулює сферу регіонального розвитку та розвитку територіальних громад, натепер є Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 рр., затверджена відповідною постановою Кабінету Міністрів України у 2020 р. [12].

У цій Стратегії визначається, що:

- об'єктом державної регіональної політики є визначення типу територій, що потребують застосування особливих механізмів та інструментів державної підтримки, а також розбудова конкурентоспроможного регіону та функціональної території громад шляхом залучення всіх суб'єктів розвитку та використання потенціалу ключових активів регіону/території;

- суб'єктами формування та реалізації політики є органи державної влади й органи місцевого самоврядування на всіх рівнях урядування (центрального, регіонального, місцевого) із залученням неурядових організацій;

- підходом до планування повинно стати визначення територій, що потребують державної підтримки, планування їхнього розвитку на засадах інтегрованого підходу (поєднання галузевого та територіального підходів);

- спрямування державних інвестицій у матеріальні та нематеріальні активи у вигляді так званих «твердих» та «м'яких» розвиткових проєктів повинно відбуватися на основі якісної діагностики потенціалу та проблем територій, що потребують державної підтримки;

- є необхідність надання фінансової підтримки з державного бюджету внаслідок обґрунтованої потреби державного регулювання господарських відносин із метою вирішення наявних проблем;

- фінансування повинно здійснюватися через цільове спрямування коштів державного фонду регіонального розвитку на виконання програм регіонального розвитку, а також через надання відповідних трансфертів, передбачених Бюджетним кодексом України та Законом України «Про Державний бюджет на 2021 р.», законами України про державний бюджет на наступні роки;

- інституційна спроможність територіальних громад підвищується шляхом забезпечення спроможності територіальних громад стратегічно планувати розвиток і ефективно управляти ресурсами, людськими, матеріальними, фінансовими, для розвитку.

У цій Стратегії також запроваджено нові підходи до державної регіональної політики в новому плановому періоді, а саме: перехід до територіально спрямованої політики розвитку на основі стимулювання використання власного потенціалу територій, надання підтримки окремим територіям, що характеризуються особливими проблемами соціально-економічного розвитку, високим історико-культурним потенціалом, екологічними умовами та потребами охорони навколишнього природного середовища.

Саме для реалізації цих підходів можуть застосовуватися такі інструменти стимулювання розвитку громад, як трансферти. Трансферти (передача коштів між бюджетами різних рівнів або підпорядкування) можуть слугувати не тільки розвитковим цілям, але й цілям «вирівнювання» бюджетів з погляду справедливості.

Проте нас цікавить використання такого інструменту саме в розрізі стимулювання розвитку. А тут трансферти можуть проходити з державного бюджету до місцевих бюджетів, між місцевими бюджетами в межах, наприклад, договорів про міжмуніципальне співробітництво територіальних громад або договорів про використання майна, що перебуває у спільній власності територіальних громад.

Нормативно-правове регулювання використання трансфертів викладене у гл. 16 Бюджетного кодексу України (далі – БКУ) [13]. У цьому розділі перелічені види міжбюджетних трансфертів, що можуть використовуватися у фінансовій системі України. Проте з понад тридцяти таких трансфертів (субвенції та дотації) тільки декілька можна віднести до інструментів стимулювання розвитку територіальних громад із боку держави. Розглянемо їх нижче.

У Державному бюджеті України на 2021 р. передбачені такі трансферти місцевим бюджетам, що можуть використовуватися для стимулювання місцевого розвитку та розвитку територіальних громад:

1) базова дотація – може використовуватися для виконання окремих заходів розвитку характеру, оскільки не має цільового призначення. Оскільки вона потрапляє в загальний фонд місцевого бюджету, то її спрямування визначається розподілом коштів за програмами та проектами (ст. 97 БКУ) (передбачається 15,7 млрд грн);

2) субвенції з державного бюджету на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту й утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності в

населених пунктах. На вулиці і дороги комунальної власності дозволено спрямовувати не більше 20% обсягу цього міжбюджетного трансферту для відповідного місцевого бюджету. У Державному бюджеті на 2021 р. передбачається майже 21,3 млрд грн. Порядок надання та витрачання коштів регулюється постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 20 грудня 2017 р. № 1085 [14];

3) субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо підтримки територій, що зазнали негативного впливу внаслідок збройного конфлікту на сході України, – може використовуватися для розвитку відповідних територій (передбачається майже 28 млн грн). Порядок надання та витрачання коштів регулюється розпорядженням КМУ від 9 жовтня 2020 р. № 1254-р [15];

4) субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на створення навчально-практичних центрів сучасної професійної (професійно-технічної) освіти – передбачається створення таких центрів на базі вже наявних професійно-технічних закладів шляхом їх реконструкції та дооснащення (переоснащення) сучасною технікою та приладдям, а також капітальний ремонт навчально-виробничих приміщень (передбачається 150 млн грн). Порядок надання та витрачання коштів регулюється постановою КМУ від 12 лютого 2020 р. № 104 [16];

5) субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» – кошти повинні витратитися відповідно до затверджених програм і можуть спрямовуватися, серед іншого, на розвиток і удосконалення матеріально-технічної бази шкільної мережі у громадах (передбачається трішки більше 1 млрд грн). Порядок надання та витрачання врегульовується постановою КМУ від 4 квітня 2018 р. № 237 [17];

6) субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на створення та ремонт наявних спортивних комплексів при загальноосвітніх навчальних закладах усіх ступенів (передбачається 128 млн грн). Порядок надання та витрачання коштів урегульовується постановою КМУ від 17 квітня 2019 р. № 376 [18];

7) субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на розвиток спортивної інфраструктури (передбачається 500 млн грн). Порядок надання та витрачання коштів урегульовується постановою КМУ від 17 квітня 2019 р. № 376 [18];

8) субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію заходів, спрямованих на підвищення якості освіти, – може

спрямовуватися на придбання шкільних автобусів; автомобільних транспортних засобів, зокрема і для обслуговування інклюзивно-ресурсних центрів; персональних комп'ютерів; послуг із доступу до інтернету закладів освіти (передбачається майже 1,1 млрд грн). Порядок надання та витрачання коштів урегульовується постановою КМУ від 3 квітня 2019 р. № 319 [19];

9) субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на розроблення комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад (передбачається 62,5 млн грн). Нова субвенція, яка повинна стимулювати громади для розроблення стратегічних документів просторового розвитку. Порядок надання та витрачання коштів урегульовується Законом України від 17 червня 2020 р. № 711-IX [20];

10) субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на розвиток мережі центрів надання адміністративних послуг (передбачається 231 млн грн). Порядок надання та витрачання коштів урегульовується постановою КМУ від 16 березня 2016 р. № 200 [21];

11) субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію заходів, спрямованих на підвищення доступності широкопasmового доступу до інтернету в сільській місцевості (передбачається 500 млн грн). Порядок надання та витрачання коштів урегульовується постановою КМУ від 16 березня 2016 р. № 200 [21];

12) субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій. Незважаючи на те, що розподіл та використання коштів цієї субвенції викликає суттєві зауваження від експертного середовища та представників територіальних громад, у 2021 р. на неї передбачається майже 6 млрд грн за загальним та спеціальним фондами. Порядок надання та витрачання коштів урегульовується постановою КМУ від 19 лютого 2020 р. № 160 [22];

13) субвенції містам Харкову та Дніпру на продовження будівництва метро в цих містах (передбачається майже 1,6 млрд грн за загальним та спеціальним фондами бюджету). Виділення цих коштів повинно сприяти розвитку нових транспортно-логістичних маршрутів, розвантаженню центрів міст та покращенню екологічного стану цих міст;

14) субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на створення центрів культурних послуг (передбачається 300 млн грн за спеціальним фондом бюджету). Порядок надання та витрачання коштів урегульову-

ється постановою КМУ від 4 листопада 2020 р. № 1055 [23].

Суттєвою допомогою у 2021 р. має також стати Державний фонд регіонального розвитку (далі – ДФРР), до якого передбачається залучити 4,5 млрд бюджетних коштів. У проекті Державного бюджету планувалося 9 млрд грн, проте половина коштів була «перекинута» на субвенцію на соціально-економічний розвиток територій, розподіл якої йде в «ручному» режимі через комісію Верховної Ради України (що викликає суттєві заперечення громадськості). Порядок надання та витрачання коштів ДФРР урегульовується ст. 24–1 БКУ та постановою КМУ від 18 березня 2015 р. № 196 [24].

Серед недоліків Державного бюджету України на 2021 р. варто відзначити відсутність субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ) (інфраструктурна субвенція ОТГ), яка проіснувала 5 років і була суттєвою допомогою під час становлення об'єднаних територіальних громад у 2015–2020 рр. Її запровадження передбачалося як стимулюючий фінансовий інструмент для добровільного об'єднання громад із боку держави [25] і мало великий позитивний вплив на їхній розвиток.

Усього за 5 років її розподілу до бюджетів об'єднаних територіальних громад надійшло 8 млрд грн, які спрямовувалися на проекти розвитку та підтримки інфраструктури в ОТГ. У 2020 р. на цю субвенцію було передбачено 2,1 млрд грн, проте у зв'язку з епідемією COVID 19 її було передано до фонду боротьби із цією пандемією. Особливістю цієї субвенції є її формульний розподіл (пропорційно за площею та кількістю населення в ОТГ), що забезпечувало справедливість і прозорість у її розрахунку.

Для збереження цієї субвенції Асоціація об'єднаних територіальних громад України пропонує [26] доповнити БКУ ст. 106 такого змісту:

«106. Субвенція на формування інфраструктури сільських, селищних та міських громад.

Субвенція на формування інфраструктури сільських, селищних та міських громад надається з державного бюджету бюджетам таких громад.

Загальний обсяг субвенцій на формування інфраструктури сільських, селищних та міських громад визначається законом про Державний бюджет України.

Розподіл субвенції на формування інфраструктури сільських, селищних та міських громад між бюджетами таких громад здійс-

нюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, на формульній основі».

На нашу думку, такі доповнення до БКУ мають сенс, оскільки не всі територіальні громади мають можливість виділяти кошти на розвиток інфраструктури, а це має дуже суттєвий вплив на якість життя їхніх мешканців та інституційний розвиток відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Висновки. В Україні натепер створені необхідні нормативно-правові й організаційні передумови для успішного формування та реалізації державної регіональної політики та політики місцевого розвитку. Фінансові інструменти, що впливають на процеси формування та реалізації цих політик, мають місце як у державно-управлінському середовищі країни, так і в середовищі місцевого самоврядування та громадянського суспільства. Наведені приклади використання й унормування таких фінансових інструментів, як міжбюджетні трансферти з державного бюджету до місцевих бюджетів, показують, що державна регіональна політика та політика місцевого розвитку мають вплив на всі сфери економічного життя територіальних громад – стимулювання економічного зростання, забезпечення позитивних структурних змін у регіональній/місцевій економіці, розвиток інфраструктури, підвищення інституційного рівня та покращення якості життя їхніх мешканців тощо.

Подальші перспективи вбачаємо у вивченні особливостей трансфертного обміну між територіальними громадами на базі договорів про міжмуніципальне співробітництво й утримання майна спільної власності територіальних громад. Також цікавим буде аналіз кореляції використання фінансової допомоги громадам, їхніх успіхів у розвитку територій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дурман М. Стратегія регуляторної політики як один з інструментів реалізації стратегії розвитку адміністративно-територіальної одиниці. *Вісник Національного університету цивільного захисту України* : збірник наукових праць. Серія «Державне управління». Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2020. Вип. 1 (12). 524 с. С. 414–427. DOI: 10.5281/zenodo.3842067.
2. Impact of decentralization on economic development in crisis (by the example of Ukraine) / N. Antoniuk et al. *Selected issues of socio-economic development in Poland and Ukraine*. 2020. P. 9–16.
3. Барановська Т. Державна політика розвитку територіальних громад в Україні : автореф. дис. ... канд. наук. з держ. управл.: 25.00.02. Харків, 2017.
4. Круговий В., Шукін Б. Стратегічне планування розвитку територіальних громад. *Редакційна колегія*. 2001. 313 с.
5. Куйбіда В., Давимука С., Федулова Л. Тенденції розвитку нової регіональної політики країн – чле-

нів Європейського Союзу. *Регіональна економіка*. 2019. № 1.

6. Шульц С., Джаман М., Луцків О. Інноваційні підходи до реалізації державної регіональної політики. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 5 (133).

7. Shevchenko O., Bakhur N. Improving the functioning of the State Fund for Regional Development : Analytical note. 2020. P. 7. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-09/dfrr.pdf> (дата звернення: 14.09.2020).

8. Горошкова Л., Волков В. Управління фінансовими процесами децентралізації та формування територіальних громад. *Економічний вісник університету*. 2018. № 1. С. 285–293. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=702906>.

9. Дурман М. Альтернативні моделі формування та реалізації державної регуляторної політики та їх співвідношення зі стратегіями економічного розвитку територій. *Публічне управління та митне адміністрування*. Серія «Державне управління». 2020. № 1 (24). С. 29–35. DOI: 10.32836/2310-9653-2020-1.6.

10. Руснак А., Алещенко Л. Перспективи формування фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад. *Агросвіт*. 2018. № 6. С. 22–27. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2596&i=3>.

11. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг : навчальний посібник / Г. Борщ та ін. Київ, 2017. 107 с.

12. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр. : постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

13. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2456-17/ed20150920>.

14. Про затвердження Порядку спрямування коштів державного дорожнього фонду : постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1085. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1085-2017-%D0%BF>.

15. Про розподіл субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо підтримки територій, що зазнали негативного впливу внаслідок збройного конфлікту на сході України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 1254-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1254-2020-%D1%80>.

16. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 925 : постанова Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2020 р. № 104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/104-2020-%D0%BF>.

17. Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» : постанова Кабінету Міністрів України від 4 квітня 2018 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/237-2018-%D0%BF>.

18. Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на створення та ремонт існуючих спортивних комплексів при загальноосвітніх навчальних закладах усіх ступенів : постанова

Кабінет Міністрів України від 17 квітня 2019 р. № 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/376-2019-%D0%BF>.

19. Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію заходів, спрямованих на підвищення якості освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2019 р. № 319. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/319-2019-%D0%BF>.

20. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель : Закон України від 17 червня 2020 р. № 711–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/711-20>.

21. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на підтримку розвитку об'єднаних територіальних громад : постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/200-2016-%D0%BF>.

22. Про внесення змін до Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного

розвитку окремих територій : постанова Кабінету Міністрів України від 19 лютого 2020 р. № 160. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/160-2020-%D0%BF>.

23. Деякі питання надання у 2020 р. субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію окремих пріоритетних проектів розвитку громад та територій : постанова Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1055. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1055-2020-%D0%BF>.

24. Деякі питання державного фонду регіонального розвитку : постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 р. № 196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/196-2015-%D0%BF>.

25. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 5 лютого 2015 р. № 157–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/157-19>.

26. Бюджет-2021: участь Асоціації ОТГ у бюджетних консультаціях. *Офіційний сайт Асоціації об'єднаних територіальних громад України*. URL: <https://www.hromady.org/бюджет-2021-участь-асоціації-отг-у-бюджет/>.